

УДК 338.48-027.543(477):327

МІЖНАРОДНИЙ ТУРИЗМ В УКРАЇНІ: ГЕОПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ГЛОБАЛЬНОГО ЯВИЩА

Парфіненко А. Ю.

Кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри туристичного бізнесу Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Анотація. У статті висвітлено геополітичні аспекти розвитку міжнародного туризму в Україні як глобального явища, що здійснює економічну, соціальну та міжнародно-політичну дію. Розкрито потенціал світових туристичних потоків як чинників геополітичного впливу, структура яких відображає і впливає на тенденції міжнародної взаємодії.

Структуровано основні геополітичні чинники, що впливають на динаміку та просторову організацію міжнародних туристичних потоків. Серед них – політичні перевороти, терористичні акти, військові конфлікти. Підкреслюється особлива привабливість туризму для вчинення терористичних актів, фактичне використання його терористами як інструменту політичного впливу. З'ясовані основні мотиви терористів щодо міжнародних туристичних відвідувачів, це – ідеологічне протистояння з туризмом, гласність, економічна розруха.

Охарактеризовано загальні тенденції розвитку міжнародного туризму, роль та місце України на міжнародному туристичному ринку. З'ясовано, що протягом останніх десяти років Україна перетворилася на привабливу туристичну дестинацію, яка за кількістю міжнародних туристичних прибуттів (біля 25 млн.) увійшла до десятки найвідвідуваніших країн світу.

Здійснено аналіз міжнародних туристичних потоків в Україні, зокрема їх динаміку та просторову структуру протягом 2000-2014 рр. в контексті військово-політичної агресії з боку Росії та загострення українсько-російських міждержавних відносин. Встановлено, що сучасна динаміка міжнародного туристичного потоку в Україні характеризується різким зменшенням обсягів міжнародних відвідувачів, зниженням темпів розвитку туристичної діяльності та переформатуванням просторової структури в'їзного та виїзного туристичного потоку. Робиться висновок, що міжнародний туризм є не тільки реципієнтом міжнародних відносин, а й активним політичним актором, який здатен виступати каналом встановлення міжнародної довіри та взаємодії, чинником підтримки політичної стабільності.

Ключові слова: міжнародний туризм, глобальні туристичні потоки, актори геополітичного впливу, українсько-російські міждержавні відносини, просторова структура туристичних потоків в Україні.

Постановка проблеми. Міжнародний туризм перетворився на глобальне явище сучасності, яке нерозривно пов'язане з широкими можливостями просторової мобільності населення різних країн. Розвиток туризму сприяє інтенсифікації як світогосподарських, так і соціально-культурних та зовнішньополітичних зв'язків і процесів, супроводжується уніфікацією (продукування єдиних стандартів обслуговування) та диференціацією (артикуляція національних та регіональних особливостей культури) геопростору. Туризм без-

посередньо впливає на формування єдиного світового «простору потоків» (Кастельс М.), є його складовою частиною, утворюючи всесвітню мережу туристичних потоків, просторова структура якої відображає геополітичні тенденції міжнародного розвитку. Яскравим прикладом у цьому сенсі є загострення російсько-турецьких відносин, що спричинило Потоки, зазначає М. Кастельс, є не просто одним з елементів соціальної організації, вони є виразом процесів, домінуючих у нашому економічному, політичному та соціальному житті [4]. У цьому сенсі туризм – це своєрідна «призма» крізь яку можна розглядати загальні та регіональні особливості міжнародних відносин.

Суспільно-політичні та ринкові перетворення у пострадянській Україні дозволили поглянути на рекреаційно-туристичний потенціал як на чинник соціально-економічного розвитку, сприяли формуванню сталих потоків в'їзного туризму та посилили туристичну привабливість як туристичної дестинації. Це супроводжувалося частковим відновленням підприємств туристичної сфери, створенням десятків тисяч робочих місць, виходом на міжнародний туристичний ринок. Приймаючи останніми роками близько 25 млн. іноземців на рік, наша країна протягом 2000-2013 рр. увійшла до ТОП-10 провідних туристичних дестинацій світу, перетворилася на впливового реципієнта міжнародних відвідувачів (рис. 1). Просторова організація міжнародних туристичних зв'язків в Україні набула відносно усталеної структури, що відображає основні геополітичні впливи. Докорінні зміни у структурі в'їзного туристичного потоку відбулися у 2014 р. і були спричинені військово-політичною агресією з боку Росії. Зміни у динаміці й просторовій структурі потоків туризму становлять важливу проблему не тільки міжнародної економіки, а й геополітики та міжнародних відносин.

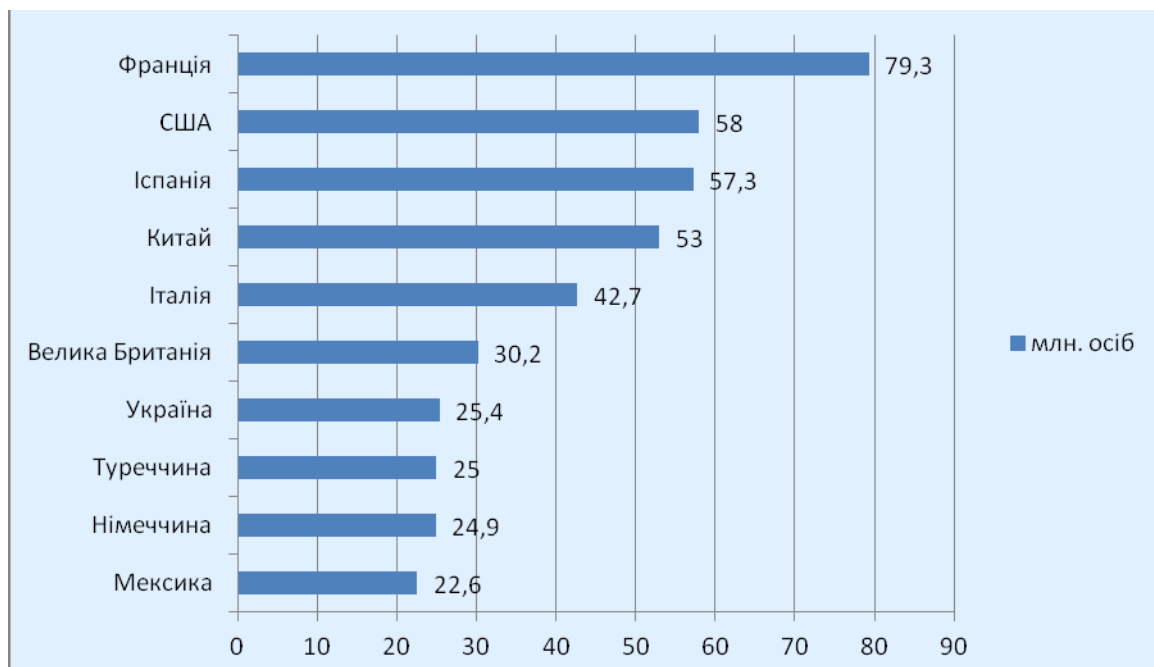

Рис. 1. Україна у ТОП-10 туристичних дестинацій світу, 2008 р.

Мета статті – розкриття політичної ролі міжнародного туризму, зокрема з'ясування динаміки та просторової (спатіальної) структури туристичних потоків в Україні як чинників геополітичного впливу в контексті окупації АР Крим та військової агресії з боку Росії на сході країни.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Різні аспекти розвитку міжнародного туризму, у тому числі в Україні, неодноразово досліджувалися у працях вітчизняних географів та економістів: Балабанова Г. В., Любіцевої О. О., Мальської М. П., Побоченко Л. М., Ткаченко Т. І. та ін. Однак розуміння туризму як чинника міжнародно-політичної взаємодії, геополітичного впливу представлено лише у публікаціях зарубіжних науковців. Однією з перших, хто звернув увагу на відповідне розуміння міжнародного туризму – професор політології університету штату Канзас – Лінда Ріхтер, яка у багатьох своїх публікаціях розкрила доцільність вивчення політичних аспектів туризму з точки зору політології [12, 13], показала процес політизації розвитку туризму на прикладі азійських країн [11]. Різні рівні взаємозв'язків між туризмом та політикою (від міжнародного до індивідуального) висвітлено у публікаціях Майкла С. Холла [16]. Останнім часом політичні аспекти міжнародного туризму знайшли відображення у колективних працях за редакцією Батлера Р. та Сантикул В. [8], Бернса П. та Новеллі М. [10], Муфакарі О. та Келлі Я. [9]. Погляд на туристичні потоки як на чинники геополітичного впливу детально розкрито у працях Вебстера С. та Іванова С. [15], а також Ігнат'євої І. [3]. У контексті пропонованого дослідження заслуговує на увагу публікація Метревелі М. та Тимоти Д. [20], присвячена впливу серпневої війни 2008 р. в Грузії на туристичні потоки та ресурси в країні. Вплив військового конфлікту на сході України на потоки в'їзного туризму висвітлено лише у контексті оцінки економічних втрат. Відповідно, оцінка просторової структури туристичних потоків в Україні в контексті геополітичної ситуації та міжнародно-політичного впливу залишається актуальним науково-теоретичним та практичним завданням.

Основні результати дослідження. Як феномен глобального порядку туризм усе виразніше стає геополітичним явищем, про що свідчить небувалий обсяг міжнародних туристичних потоків, які перетнули межі суто економічної сфери. За даними Всесвітньої туристичної організації (ЮНВТО), за підсумками 2014 року кількість міжнародних туристичних прибуттів сягнула 1,138 млн. осіб., грошові надходження від туристичної сфери становлять 1,246 млрд. дол. Сфера туризму генерує близько 5% світового ВВП, 30% світового експорту, туристична галузь (і пов'язані з нею сфери економіки) створюють кожне 12 робоче місце у світі [19]. Перспективи подальшого розвитку туризму справедливо пов'язуються нині не тільки з демографічними та технологічними змінами (хоча такий підхід є домінуючим), а й з глобальними політичними змінами й очікуваними тенденціями розвитку світового геопростору, які надзвичайно потужно впливають на туризм [15, р. 167].

Нинішній глобальний політичний клімат підвищує ризики для усіх учасників міжнародного туристичного ринку. Серед основних геополітичних чинників, що безпосередньо впливають на динаміку і розподіл туристичних потоків варто назвати наступні.

1. *Політичні перевороти.* Найяскравіше вплив політичних переворотів на туристичні потоки простежується на прикладі Близькосхідних країн. Протягом 1990-2000-х Єгипет, Туніс, Марокко перетворилися на популярні туристичні дестинації. Позитивна динаміка туристичних потоків у цих країнах була порушена бурхливими подіями «арабської весни», що розпочалася революцією 2011 р. і зміною політичного режиму в Тунісі, а згодом охопила низку країн Близького Сходу та Північної Африки. Найвідчутніші втрати зазнав Єгипет. Туристичний потік до цієї країни з 2010 по 2014 рр. скоротився на 31,5%. Серед останніх подій – військовий переворот у Таїланді, внаслідок якого туристичний потік до країни вже у 2014 рр. скоротився на 6,7% порівно із 2013 р. [17].

2. *Терористичні атаки.* В цьому сенсі туризм є найпривабливішим явищем, що використовується як інструмент політичного впливу. Аналіз наукової літератури свідчить, що

саме туризм дозволяє терористам досягнути своїх цілей – гласність, економічна розруха, ідеологічне протистояння з туризмом (який, вочевидь, асоціюється із західним капіталізмом та глобалізацією). Як не парадоксально, але при першому наближенні між туризмом і тероризмом простежуються певні спільні характеристики. Обидва явища перетинають національні кордони, залучають громадян різних країн і використовують подорожі та комунікативні технології. Терористи можуть комфортно почуватися у туристичному середовищі [14, р. 417]. Спалахи насильства та релігійного екстремізму регулярно трапляються у різних туристичних країнах світу: Єгипті, Ізраїлі, Індії, Кенії, ПАР, Перу, Туреччині, Ямайці та ін. Міжнародні туристи, будучи громадянами інших країн, гарантовано забезпечують увагу світових ЗМІ, завдяки яким терористичний акт набуває глобального масштабу. Так, особливо приголомшливою стала кривава бійня в курортному містечку на півночі Тунісу у червні 2015 р., жертвами якої стали 37 осіб. Серед них – німці, французи, британці, росіяни та одна українка. Трагічні події 11 вересня 2001 р. у США загальмували динаміку туристичних потоків у всьому світі.

3. *Військові конфлікти.* Здатні за короткий час знищити туристичну індустрію – Алжир, Ліван, Північна Ірландія, Сирія, країни колишньої Югославії. Внаслідок «югославської кризи», викликані релігійними та етнічними протистояннями, відбулося глобальне переформатування структури туристичних потоків у Європейському регіоні, занепад туристичної індустрії у Боснії та Герцеговині, Сербії, Хорватії, Чорногорії. Відповідна ситуація склалася в результаті Російсько-Грузинської війни у серпні 2008 р. в Грузії. Важких втрат зазнала й туристична сфера України протягом 2014 р. По-перше, враховуючи тільки окупацією Криму країна втратила близько 30% рекреаційно-туристичного потенціалу. По-друге, військові події на Сході України та серія терактів у багатьох містах вплинули на загальний імідж країни і спричинили докорінні зміни в структурі туристичного потоку.

Оскільки туризм стає усе більш поширеним явищем, національні уряди та міжнародні організації ведуть статистичний облік і оприлюднюють основні показники розвитку туризму за підсумками календарного року. Одним з найважливіших показників є обсяг туристичного потоку, який, окрім іншого, відображає напрямки міжнародної просторової взаємодії. Туристичні потоки утворюються під впливом різного роду чинників і мають свої закономірності та усталену структуру. Позитивна динаміка туристичного потоку свідчить про ступінь відкритості національної економіки, характер суспільно-політичних та економічних перетворень, інвестиційну привабливість тощо.

Сучасний динаміка міжнародного туристичного потоку в Україні характеризується різким зменшенням обсягів міжнародних відвідувачів, зниженням темпів розвитку туристичної діяльності та переформатуванням просторової структури в'їзного та виїзного туристичного потоку.

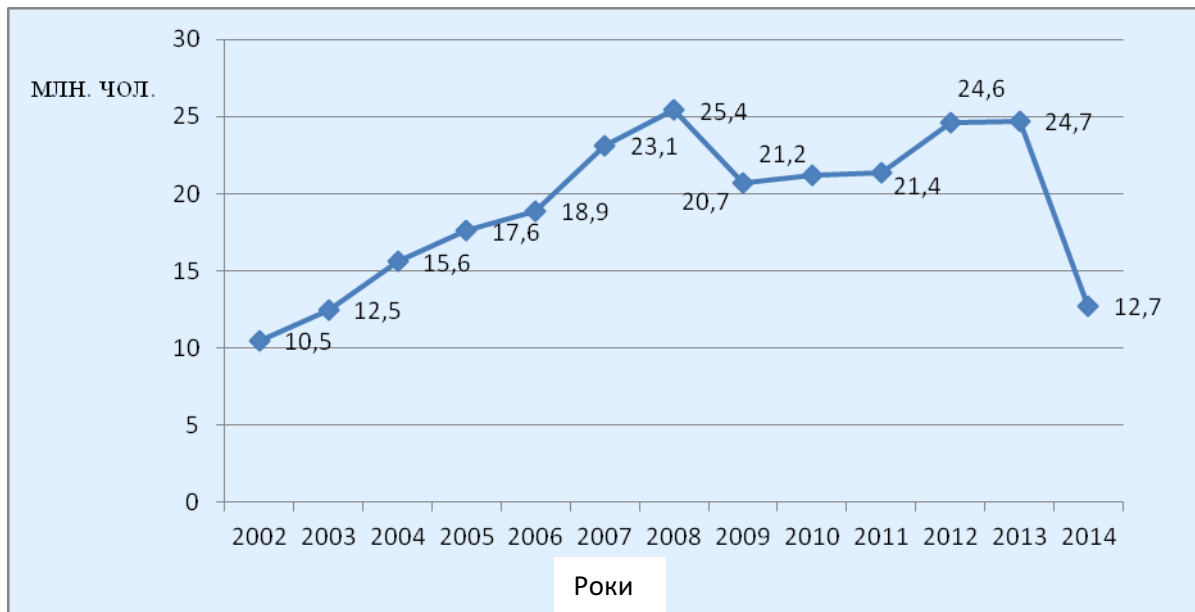
Протягом 2000-2013 років обсяг в'їзного туристичного потоку до України стабільно зростав і збільшився майже у 4 рази. Так, якщо у 2000 році до України в'їхало 6431 млн. іноземних туристів, то 2013 року – 24600 млн. осіб (табл. 1, рис. 2). У зазначений час величина середньорічного абсолютного приросту була доволі стабільною і становила 2235 млн. осіб, у відносних показниках – 13,1% [6]. Найвищі темпи приросту фіксують у 2001 (42,7%), 2004 (24,9%) та 2007 (22,1%) роках. Деяке уповільнення темпів зростання протягом 2005-2006 рр. (12,8%) пов'язують із внутрішніми організаційно-економічними та політичними чинниками [6]. Рекордними для України за усі роки незалежності стали показники в'їзного туризму 2008 р., коли країну відвідало близько 25,5 млн. осіб (рис. 1). Зростання на рівні 13% спостерігається у 2012 р., що зумовлено проведенням фінальної

частини чемпіонату Європи з футболу «Євро-2012». Втім, у 2013 р., попри очікування великої кількості туристів, зростання становило тільки 0,3% [7].

Таблиця 1.
Динаміка міжнародних туристичних прибуттів в Україну, 2000-2014 рр.

Рік	Кількість іноземних туристів, тис. осіб	Абсолютний приріст, тис. осіб	Відносний приріст, %
2000	6430.9		
2001	9174.3	2743.2	42.7
2002	10516.7	1342.5	14.6
2003	12513.9	1997.2	19.0
2004	15629.2	3115.3	24.9
2005	17630.8	1001.6	12.8
2006	18900.3	1269.5	7.2
2007	23073.0	4172.7	22.1
2008	25449.0	2376.0	10.3
2009	20798.0	-4651.0	-22.3
2010	21200.0	498.0	2.3
2011	21400.0	200.0	0.9
2012	24600.0	3200.0	13
2013	24671.0	71.0	0.3
2014	12711.0	-11960.0	-48.5

Джерело: авторська розробка за матеріалами: [6, 7].

Рис. 2. Динаміка потоку міжнародних туристичних прибуттів в Україну, 2002-2014 рр.

Джерело: авторська розробка за матеріалами [7].

Докорінні зміни відбулися у 2014 році. Внаслідок анексії АР Крим та військової агресії з боку Російської Федерації на Сході України, кількість іноземних відвідувачів України скоротилася на 11960 млн. осіб (-48,5%) і становила 12711 млн. осіб (табл. 1, рис. 2).

Географічна структура міжнародних туристичних прибуттів в Україну протягом 2000-2013 рр. змінювалася еволюційним шляхом, однак у 2014 р. цей процес також набув рельєфно виражених рис. Традиційно найбільша частка іноземців, які приїжджали до України,

стабільно припадала на Росію, проте її обсяг постійно зменшувався. Якщо у 2002 році на російських туристів припадало 49,2% в'їзного туристичного потоку, то у 2013 році цей показник становив лише 41,6% (рис. 3). При цьому абсолютні значення кількості туристів, що прибувають з Росії зростало. Порівняно з 2003 роком у 2013 р. їх кількість зросла в 1,8 рази.

Військово-політична агресія з боку Росії вплинула на суттєве скорочення (–77% порівняно із 2013 р.) кількості іноземних відвідувачів з цієї країни. В абсолютних показниках ця цифра дорівнює 2363 млн. осіб (табл. 1), що становить 18,6% у загальній структурі в'їзного тур потоку (рис. 4) [2].

Наступні позиції за обсягами іноземних туристичних прибуттів традиційно посідають Молдова та Білорусь із частками у загальному туристичному потоці 21,9% та 13,6% (2013 р.), відповідно. І хоча кількість відвідувачів із цих країн у 2014 році різко знизилася (на 19,4% та 52,5% відповідно), їх частка у структурі туристичного потоку до України залишається доволі суттєвою. Так, частка Молдови у 2014 році була найбільшою і становила 34,4%, а частка Білорусі дорівнювала 12,5% (третє після Росії місце за обсягом туристичного потоку).

Військово-політичний конфлікт на Сході України не так виразно, але все ж таки вплинув і на зменшення кількості подорожуючих з країн ЄС, у тому числі з країн-сусідів: Румунії (–33%), Польщі (–10%) та Словаччини (–1,9%). І тільки кількість іноземних відвідувачів з Угорщини продемонструвала позитивну динаміку (–13%). Зменшення кількості іноземних відвідувачів спостерігається із інших країн ЄС – Австрії (–43,8), Болгарії (–34,6) Великої Британії (–45,6), Італії (–39), Іспанії (–41,8), Німеччини (–48,2), Франції (–38,2), Чехії (–33,3) та ін. країн.

Різкий спад міжнародних відвідувачів помітний також з боку Сполучених Штатів Америки (–39,3%) та Канади (–41,4) [2].

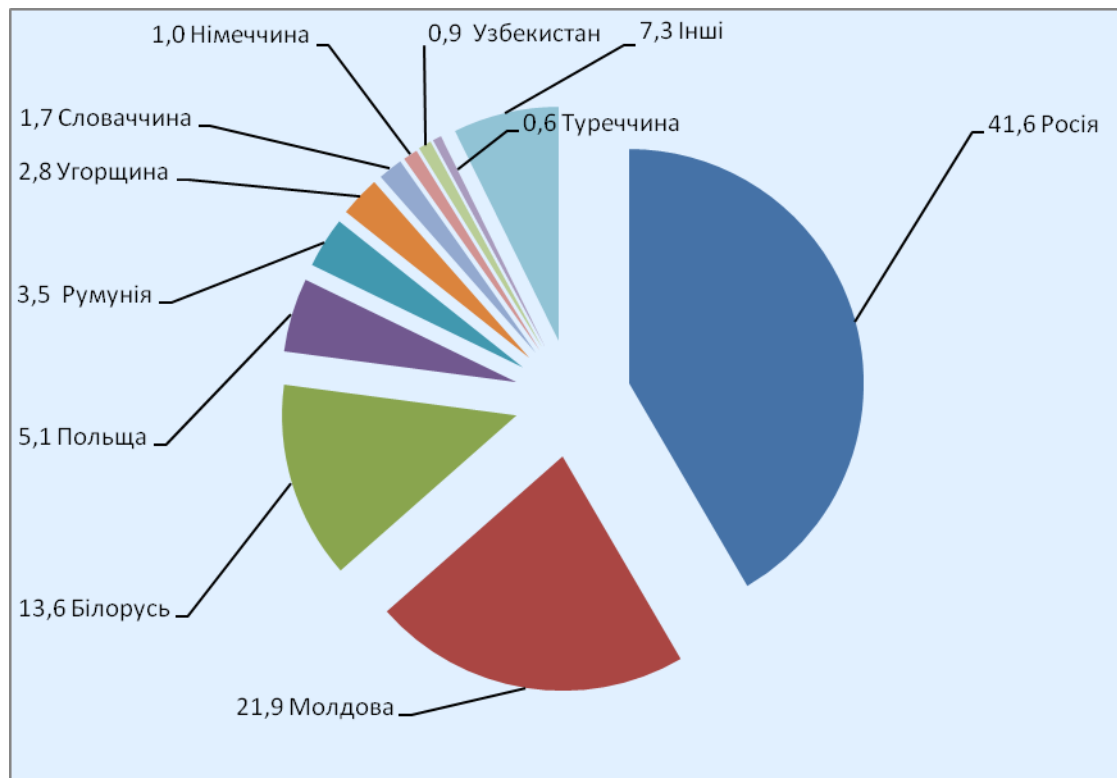
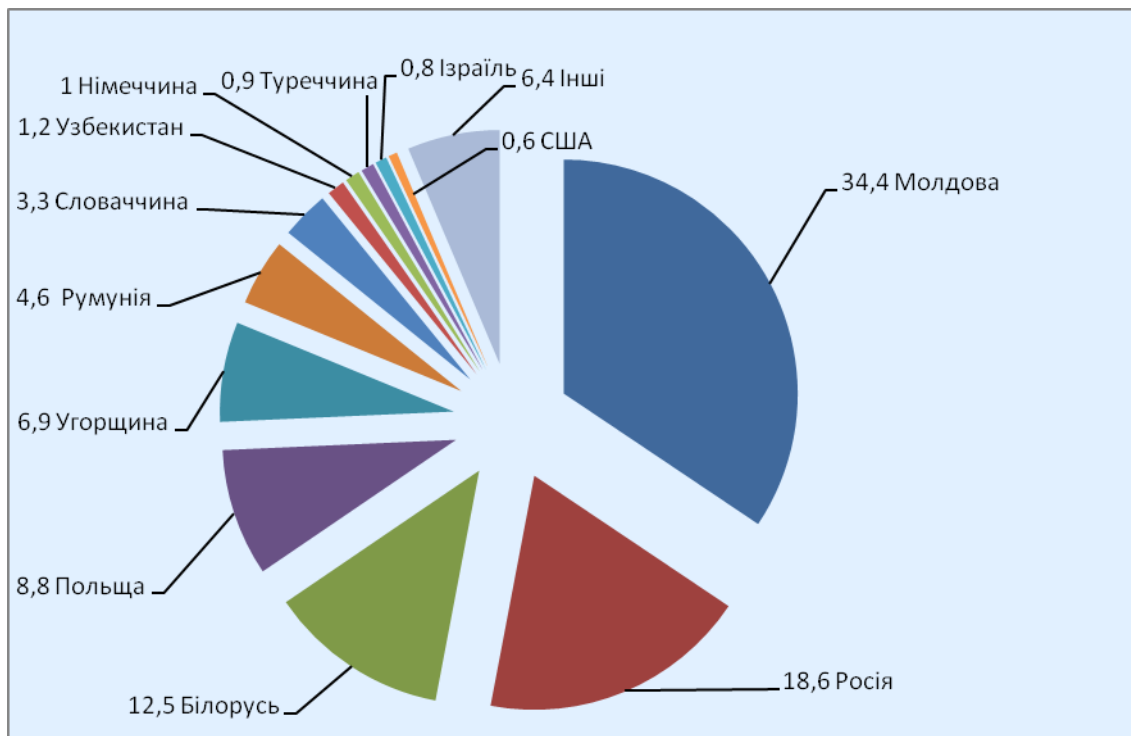

Рис. 3. Географічна структура в'їзного туристичного потоку в Україну, %, 2013 р.

Джерело: авторська розробка за матеріалами [2].

Рис. 4. Географічна структура в'їзного туристичного потоку в Україну, %, 2014 р..

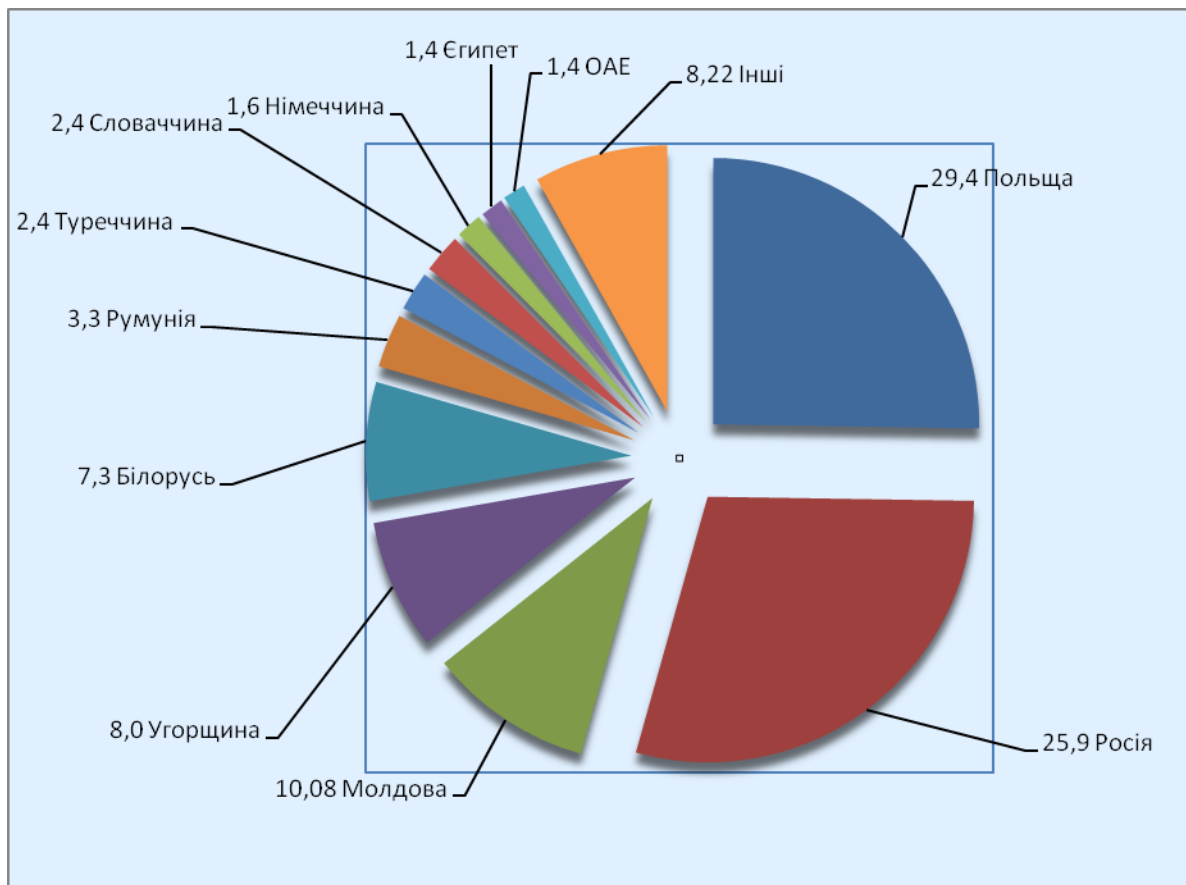
Джерело: авторська розробка за матеріалами [2].

За підрахунками Побоченко Л. М. та Тимошенко О. І., протягом 2000-2009 рр. середньорічний абсолютний приріст кількості українських туристів, що отримували послуги за межами країни, становив 559 тис. осіб, відносний – 3,8%. Такі значення є у 4-5 разів нижчими за прирости в'їзного туризму. Вперше обсяги іноземних туристів перевищили кількість туристів, що виїжджали з України, у 2004 році. Тобто з 2004 року для України характерним є позитивне сальдо туристичного балансу. У 2007 р. обсяги в'їзного туризму перевищують обсяги виїзного у 1,33 рази, або на 5738,3 млн. осіб, а у 2009 році у 1,36 рази або 5464 млн. осіб [6] Втім, вже у 2013 р. обсяг в'їзного туризму перевищує виїзний тільки на 1 млн. чол.

Докорінні зміни у співвідношенні в'їзного та виїзного туристичного потоку відбулися у 2014 році внаслідок зазначених вище подій. І незважаючи на те, що обсяг виїзного турпоточку скоротився на 5,3% і становив 22437,6 млн. осіб, від'ємне сальдо туристичного балансу складає 43,4%.

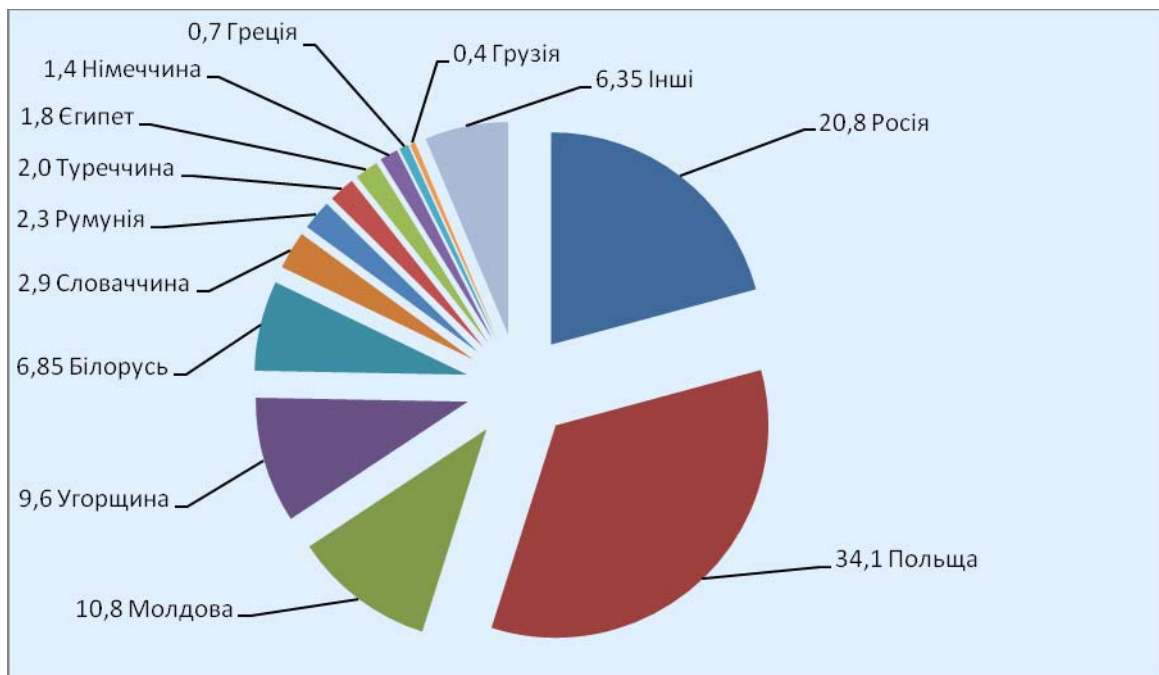
Просторова структура виїзного туристичного потоку з України є частково схожою з просторовою структурою міжнародних туристичних прибуттів до України, оскільки перші позиції за кількістю зарубіжних виїздів займають країни-сусіди. Тривалий час лідируючі позиції в кількості зарубіжних візитів українців займала Росія, втім протягом останнього десятиліття її частка поступова зменшувалася. Стрімкі зміни відбулися на зламі 2013-2014 рр., внаслідок відомого загострення міждержавних стосунків. Якщо у 2013 р. на Росію припадало 25,9% (рис. 5) виїзного турпоточку, то у 2014 р. цей показник знизився до 20,8% (рис. 6) [1].

Нині перше місце за кількістю закордонних візитів українців посідає Польща – 34,1%. Помітно зросла частка Молдови, яка у 2014 році посіла третю позицію із значенням у 10,8%. На Угорщину і Білорусь припадає 9,6% і 6,85% відповідно.

Рис. 5. Географічна структура виїзного туризму з України у 2013 році, %.

Джерело: авторська розробка за матеріалами [1].

Рис. 6. Географічна структура виїзного туризму з України у 2014 році, %.

Джерело: авторська розробка за матеріалами [1].

У 2014 році через девальвацію національної валюти помітно зменшилися туристичні потоки до Туреччини, Німеччини, ОАЕ. Водночас, завдяки стабілізації політичної ситуа-

ції у Єгипті та більш дешевим туристичним пропозиціям порівняно із Туреччиною українці протягом року усе частіше обирали для відпочинку саме Єгипет (1,8%).

Зазначена вище анексія АР Крим з боку Росії спричинила фактичний зрив туристичного сезону на півострові та перерозподіл туристичного потоку з материкової України до Грузії (0,4% виїзного турпотоку).

Висновки. Аналіз динаміки та просторової структури міжнародних туристичних потоків в Україні засвідчує їх неабияку зумовленість геополітичними процесами, які відбулися протягом 2013-2014 рр. Військово-політичне протистояння з Росією спричинило зменшення обсягу міжнародних туристичних прибуттів до України на 48,5% і вплинуло на їхню просторову структуру, що виявилось у суттєвому зменшенні міжнародних візитів з РФ.

Разом з тим, результати дослідження дозволяють стверджувати, що сучасний міжнародний туризм є економічною діяльністю з вагомими соціальними та політичними наслідками. Як форма і процес просторової активності глобального масштабу він зумовлений соціально-економічними та культурними чинниками, а також загальною динамікою політичних систем. Разом з тим, туризм є не тільки реципієнтом міжнародних відносин, а й активним політичним актором – учасником політичного процесу, який завдяки туристичній та економічній взаємодії впливає на прийняття політичних рішень. Туризм неодноразово виступав каналом налагодження довіри і взаємодії у державах з різним суспільно-політичним устроєм, чинником економічної та політичної модернізації, підтримки політичної стабільності. В Україні перспективи відновлення туристичного потоку пов'язані зі стабілізацією ситуації на Сході країни, залученням інвестицій у розвиток туристичної інфраструктури та запровадженням безвізового режиму з країнами Європейського Союзу, що дозволить покращити зовнішньополітичний імідж та зміцнити авторитет держави на міжнародній арені.

Список використаної літератури

1. Виїзд громадян України за кордон за країнами, до яких вони виїжджали, у 2014 році – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. В'їзд іноземних громадян в Україну за країнами, з яких вони прибули, у 2014 році – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Игнатъева И. Ф. Пространство потоков: экономический и геополитический анализ туризма [Электронный ресурс] / Игнатъева И. Ф. – Режим доступа: http://www.terrahumana.ru/arhiv/13_01/13_01_21.pdf.
4. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура [Электронный ресурс] / Кастельс М. – Режим доступа: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/kastel/06.php.
5. Логінов Якуб. Бути як Ізраїль, або Туризм під час війни // Дзеркало тижня. – 2015. – № 30 (21 серпня).
6. Побоченко Л. М., Тимошенко О. І. Сучасний стан та пріоритетні напрямки оптимізації розвитку міжнародного туризму в Україні [Электронный ресурс] / Побоченко Л. М., Тимошенко О. І. – Режим доступу: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/54770/14-Pobochenko.pdf?sequence=1>.
7. Туристичні потоки (2000-2014 рр.) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
8. Butler, R., Suntikul, W. (eds.). *Tourism and Political Change*, Goodfellow Publishers: Oxford. 2011. – P. 1-244.

9. Moufakkir Omar, Kelly Ian (Eds). *Tourism, progress and peace*, Wallingford: CABI, - 2010. – P. 1-288.
10. Peter M. Burns and Marina Novelli (Eds). *Tourism and Politics: Global Frameworks and Local Realities*. – UK : Elsevier, 2007. – P. 1-430.
11. Richter, L. K. *The politics of tourism in Asia*. Honolulu: University of Hawaii Press. – 1989. – P. 1-263.
12. Richter, L. K. *Tourism politics and political science: A case of not so benign neglect // Annals of Tourism Research*. – 1983. – Vol. 10. № 3. – P. 313-335.
13. Richter, Linda. *Political Instability and Tourism in the Third World // Tourism and the Less Developed Countries*. Edited by David Harrison. – New York: Wiley. – 1992. – P. 35-46.
14. Sönmez, S. *Tourism, Terrorism and Political Instability // Annals of Tourism Research*. – 1998. – Vol. 25, № 2. – P. 416-456.
15. Webster, C., Ivanov, S. *Tourism as a force for political stability // Wohlmuther, C., Wintersteiner, W. (Eds), International Handbook on Tourism and Peace*, Drava Verlag, Klagenfurt, Austria, 2014. – P. 167-180.
16. Hall, C. M. *Tourism and politics: policy, power, and place*. Chichester; New York : Wiley, 1994. – P. 1-238.
17. *Tourism highlights. 2015 Edition*. UNWTO [Electronic resource]. – Way of access: <http://www.unwto.org>.
18. *Tourism highlights. 2009 Edition*. UNWTO [Electronic resource]. – Way of access: <http://www.unwto.org>.
19. *Why tourism? Tourism – an economic and social phenomenon [Electronic resource]*. – Way of access: <http://www2.unwto.org/content/why-tourism>.
20. Metreveli M., Timothy D.J. *Effects of the August 2008 War in Georgia on Tourism and its Resource // Moufakkir Omar, Kelly Ian (Eds). Tourism, progress and peace*, Wallingford: CABI, - 2010. – P. 134-148.

INTERNATIONAL TOURISM IN UKRAINE: GEOPOLITICAL ASPECTS OF A GLOBAL PHENOMENON

Parfinenko A. Y.

Ph.D in history, dozent, V. N. Karazin Kharkiv National University, Head of the Department of Tourism Business.

Abstract. *The author has highlighted geopolitical aspects in the development of the Ukrainian international tourism as a universal phenomenon realizing economic, social, international and political activity. The potential of global tourism flows as factors of geopolitical influence has been achieved as well as its structure that reflects and affects tendencies of international cooperation.*

The main geopolitical factors that influence dynamics and regional organization of global tourism flows have been structured. Political upheavals, terrorist attacks, military flare-ups are examples. It is emphasized that tourism is used for committing terrorist acts being the instrument of political influence. The main terrorist motives concerning international tourists have been established; they are ideological conflicts with tourism, publicity, economic devastation.

The author has characterized fundamental trends in the international tourism development, its role and place of Ukraine at the global tourism market. It was determined that for the last ten years Ukraine has transformed into the attractive tourist destination and with the international tourist revenue (approximately 25 million) has entered the top 10 most visited countries in the world.

Global tourism flows in Ukraine have been analyzed, in particular its dynamics and regional structure between 2000-2014 in the context of Russia's military aggression, and a worsening of

Russia-Ukraine international relations. The author has determined that modern dynamics of the Ukrainian global tourism flows is characterized by a sharp drop in the number of tourists, by a slowdown in tourism development and by regional structure reformatting of inbound and outbound tourism flows. It is concluded that international tourism is not a recipient of international relations, but a politician actor able to be a channel between international confidence and cooperation, to be an agent for maintaining political stability.

Key words: *international tourism, global tourism flows, actors of geopolitical influence, Russia-Ukraine international relations, regional structure of tourism flows in Ukraine.*

Referances

1. Візді громадян України за кордон за країнами, до яких вони виїжджали, у 2014 році – [Electronic resource]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Візді іноземних громадян в Україну за країнами, з яких вони прибули, у 2014 році – [Electronic resource]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Ignat'eva I. F. Prostranstvo potokov: ehkonomicheskij i geopoliticheskij analiz turizma [Electronic resource] / Ignat'eva I. F. – Режим доступу: http://www.terrahumana.ru/arhiv/13_01/13_01_21.pdf.
4. Kastel's M. Informacionnaya ehpoza: ehkonomika, obshchestvo i kul'tura [Electronic resource] / Kastel's M. – Режим доступу: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/kastel/06.php.
5. Loginov YAkub. Buti yak Izrail', abo Turizm pid chas vijni // Dzerkalo tizhnnya. – 2015. – № 30 (21 serpnja).
6. Pobochenko L. M., Timoshenko O. I. Suchasnij stan ta prioritetni napryamki optimizacii rozvitku mizhnarodnogo turizmu v Ukraïni [Electronic resource] / Pobochenko L. M., Timoshenko O. I. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/54770/14-Pobochenko.pdf?sequence=1>.
7. Turistichni potoki (2000-2014 rr.) - [Electronic resource]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
8. Butler, R., Suntikul, W. (Eds.). *Tourism and Political Change*, Goodfellow Publishers: Oxford. 2011. – P. 1-244.
9. Moufakkir Omar, Kelly Ian (Eds). *Tourism, progress and peace*, Wallingford: CABI, – 2010. – P. 1-288.
10. Peter M. Burns and Marina Novelli (Eds). *Tourism and Politics: Global Frameworks and Local Realities*. – UK: Elsevier, 2007. – P. 1-430.
11. Richter, L.K. *The politics of tourism in Asia*. Honolulu: University of Hawaii Press. – 1989. – P. 1-263.
12. Richter, L.K. *Tourism politics and political science: A case of not so benign neglect* // *Annals of Tourism Research*. – 1983. – Vol. 10. No 3. – P. 313-335.
13. Richter, Linda. *Political Instability and Tourism in the Third World* // *Tourism and the Less Developed Countries*. Edited by David Harrison. – New York: Wiley. – 1992. – P. 35-46.
14. Sönmez, S. *Tourism, Terrorism and Political Instability* // *Annals of Tourism Research*. – 1998. – Vol. 25, No 2. – P. 416-456.
15. Webster, C., Ivanov, S. *Tourism as a force for political stability* // Wohlmuther, C., Wintersteiner, W. (Eds), *International Handbook on Tourism and Peace*, Drava Verlag, Klagenfurt, Austria, 2014. – P. 167-180.
16. Hall, C. M. *Tourism and politics: policy, power, and place*. Chichester ; New York : Wiley, 1994. – P. 1-238.
17. *Tourism highlights. 2015 Edition*. UNWTO [Electronic resource]. – Way of access: <http://www.unwto.org>.
18. *Tourism highlights. 2009 Edition*. UNWTO [Electronic resource]. – Way of access: <http://www.unwto.org>.
19. *Why tourism? Tourism – an economic and social phenomenon* [Electronic resource]. – Way of access: <http://www2.unwto.org/content/why-tourism>.
20. Metreveli M., Timothy D.J. *Effects of the August 2008 War in Georgia on Tourism and its Resource* // Moufakkir Omar, Kelly Ian (Eds). *Tourism, progress and peace*, Wallingford: CABI, – 2010. – P. 134-148.

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ТУРИЗМ В УКРАИНЕ: ГЕОПОЛИТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ГЛОБАЛЬНОГО ЯВЛЕНИЯ

Парфиненко А. Ю.

Кандидат исторических наук, доцент, заведующий кафедры туристического бизнеса Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина.

Аннотация. *В статье на примере Украины освещены геополитические аспекты развития международного туризма как глобального явления, которое осуществляет экономическое, социальное и международно-политическое влияние. Раскрыт потенциал миро-*

вых туристических потоков как факторов геополитической силы, структура которых отражает и влияет на тенденции международного взаимодействия.

Структурированы основные геополитические факторы, влияющие на динамику и пространственную организацию международных туристических потоков. Среди них – политические перевороты, террористические акты, военные конфликты. Подчеркивается особая привлекательность туризма для совершения террористических актов, фактическое использование его террористами в качестве инструмента политического влияния. Выявлены основные мотивы террористов в отношении международных туристов, это – идеологическое противостояние с туризмом, гласность, экономическая разруха.

Охарактеризованы общие тенденции развития международного туризма, роль и место Украины на международном туристическом рынке. Установлено, что в течение последних десяти лет Украина превратилась в привлекательную туристическую дестинацию, которая по количеству международных туристических прибытий (около 25 млн.) вошла в десятку самых посещаемых стран мира.

Осуществлен анализ международных туристических потоков в Украину, в частности исследована их динамика и пространственная структура на протяжении 2000–2014 гг. в контексте военно-политической агрессии со стороны России и обострения украинско-российских межгосударственных отношений. Установлено, что современная динамика международного туристического потока в Украину характеризуется резким уменьшением объемов международных посетителей, снижением темпов развития туристической деятельности и реформатированием пространственной структуры въездного и выездного туристического потока. Делается вывод, что международный туризм является не только реципиентом международных отношений, но и активным политическим актером, который способен выступать каналом установления международного доверия и взаимодействия, фактором поддержки политической стабильности.

Ключевые слова: международный туризм, глобальные туристические потоки, акторы геополитического влияния, украинско-российские межгосударственные отношения, пространственная структура туристических потоков в Украину.